Eskiden doğru olarak bilinenler değişiyor. 20-30 ve daha eskiden doğru olanın bugün de doğru olması gerekmiyor. Değişmenin nedeni, farklı açıklamaların ve yöntemlerin bulunmuş olmasıdır. İnsan yeniyi yaparken, farklı açıklamalar bulurken, bulduklarını kendisine de uyguluyor, kendisini de değiştiriyor.

Eskiden yeni bir dil öğrenmenin ancak çocuk yaşta mümkün olabileceği düşünülürdü. Bu düşünce akılcı gibi görünüyordu çünkü çocuk yaşta kafa büyük oranda boş olduğu için anadilden oldukça farklı yapıya sahip olan yabancı bir dili öğrenmek daha kolay olurdu.

Ne ki, yıllar önce akılcı gibi görünen saptamalar değişebiliyorlar. Bu değişme de pratikle yakın ilişki içindeki teoriyle gerçekleşiyor.

Her insanın en az bir dili vardır, anadil. Dil olmadan sosyal bir varlık olan insan mümkün değildir. Görme ve duyma engelli olanların da kendilerine göre dili bulunuyor. Kendilerine özgü alfabelerinin yanı sıra görmeyen konuşabilir, konuşamayan yazabilir.

İlk dil bebeklikten başlayarak öğrenildiğinde beyindeki nöronların belirli bir dizilişi söz konusudur. Sonraki yaşlarda ikinci dil öğrenilmeye çalışılması yeni bir diziliş gerektirdiği ve ilk dizilişi zorladığı için zor olur. Bu nedenle erken yaşlarda iki hatta üç dili birden öğrenmek daha kolaydır.

Bunu kendi hayatımdan da biliyorum. 17 yaşında İngilizce öğrenmek için büyük çaba harcamıştım. Ortaokul ve lisede altı yıl İngilizce okumuştum ama bizdeki dil eğitimiyle bir şey olmuyordu.

31 yaşında Paris'te iken ilticacılara verilen Fransızca kursuna kayıt olmuş ve bir aylık yoğun kursun yaklaşık yarısına gitmiştim. Günlük olarak kendimi ifade etmek için yeterli olmuştu. Bu dili sevmiştim, hızlı öğrenmenin bir nedeni de bu olsa gerek.

Dört yıl sonra Almanya'da Almanca öğrenmeye başladığımda ise aynı duyguya sahip olduğumu söyleyemem. Temel düzeyde öğrendim, sınavı bile geçtim ama bu dili sevmemiştim. Burada İngilizcenin zararı da söz konusu oldu. Nasıl olsa İngilizceyle her işimi halledebildiğim için Almancayı ciddiye almadım ve büyük oranda unuttum. Sonra neredeyse yeniden öğrenmek zorunda kaldım.

Kişisel deneyleri geçip gelelim son gelişmelere…

İnsan beyni değişebilir… Herkesin kabul edebileceği bir doğru ama bu doğru kendi başına fazla anlam taşımıyor. Nasıl değişebilir? sorusuna cevap vermeniz gerekiyor.

Dil öğrenme konusunda örnek verilecek olursa…

Almanya'da yirmi dil bilen ve bunların yarısını akıcı konuşabilen insanlarla ilgili yapılan araştırmada, dil öğrenmekle beynin belirli özellikleri arasında bağlantı bulundu. Bu bağlantı herkeste aynı değil ama otuzlu yaşlarda peşpeşe yeni diller öğrenebilenlerde fotoğraf hafızasının güçlü olduğu bulundu. Yeni dilin gramerini klasik olara ezberlemiyor, fotoğrafını çekiyor ve hafızada da böyle yer alıyor. Bunu bir resmin tek tek her unsurunu değil de tamamını bütün olarak akılda tutmak gibi anlayabilirsiniz.

Hafızanın çeşitleri vardır; bazı insanlar –benim gibi- rakamları ve isimleri unutmaz, ama insan yüzünü hatırlamakta zorlanır. Bazı insanlarda ise tersi söz konusudur. Fotoğrafı iyi hatırlarlar ama isim hafızaları kötüdür.

Bunlar doğuştan ve yaşanılan sosyalizasyondan gelen özellikler ama bunları değişmez kabul etmek zorunda değilsiniz. Zayıf olanı geliştirebilirsiniz, sadece bunun yöntemini bilmek gerekir.

Eskiden yön duygum çok kötüydü, yolumu ancak geçtiğim yerlerdeki tabelaları aklımda tutarak bulabilirdim. Sonra gelişti ve bu gelişme, aklın birçok konudaki gelişmesi gibi ancak pratikle olabiliyor.

Benzeri bir durum yeni dillerin öğrenilmesinde de geçerlidir.

Yaş ilerleyince dil öğrenmenin zorlaştığını düşünmüyorum, tersine kolaylaşıyor. Kafanız dolu - ileri yaşa kadar kafayı doldurabilmişseniz tabii, kafa hala boşsa yapılabilecek bir şey bulunmuyor- yeni öğrendiğinizi hatırlayabilmenin en kolay yolu, yeni ile eskiden bilinen arasında bağlantı kurmaktır. 2500 yıl kadar önce Aristoteles, “öğrenmek, hatırlayabilmektir” demiş ve doğru söylemiş.

Kafamın Fransızcaya kolay yatmasının nedeni, bu dildeki kelimelerle İngilizcedekiler arasındaki benzerlik olsa gerek… Bir de Türkçede çok sayıda Fransızca kelime bulunuyor. Bu nedenle olsa gerek Fransızcayla ilişkim hiç kesilmedi. Bir yıldır hafif (haftada iki saat) bir Fransızca kursuna bile gidiyordum. Temel eğitim olarak görülen günlük konuşma, başlıca fiillerle şimdiki, geçmiş ve gelecek zaman konusunu bitirdim. Bunun devamı olan orta derecedeki kursa devam edecek miyim, bilmiyorum. Kursta zorlanmadım, yanlışlarla birlikte de olsa rahatlıkla cümle kurabiliyordum ama biraz ara vermem gerekiyor.

Bunun nedeni İngilizce ile yıllar sonra yeniden yoğun olarak uğraşmaya başlamam oldu. Türkçeye “kültür ve akıl” olarak çevrilebilecek aslında Türkçedeki kelime yetmezliği nedeniyle tam da bu anlama gelmeyen bir ders aldım. Ders, akıl felsefesinde (Philosophie des Geistes veya Philosophy of Mind) 1990’lı yıllar sonrasındaki gelişmeleri içeriyor ve bütün metinler İngilizce. İngilizce demek yetersiz aslında, felsefi İngilizce… Yıllardır uzun İngilizce metinler okumadığım için başlangıçta zorlandım, dahası, yeni kelimeler kullanılıyor. Bilgideki her önemli gelişme buna uygun kavramları –bunlar kelimelerde ifadesini bulur- gerektirir.

Kardeşim yıllardır doktora yapmak için yabancı dil sınavına girecek üniversite mezunlarına İngilizce dersi verir, o bile bunları duymamış. Türkçeleri bulunmuyor ya da Türkçeleştirdiğinizde çeviri anlamsızlaşıyor.

Aklın ve akla dayalı işlemlerinin beyinle sınırlı olmadığını, düşünmenin ancak bedenle ve çevreyle ilişki içinde gerçekleştiğini savunan bu teoride “distributed mind” diye bir kavram var.

Grup sosyolojisinin felsefi ifadesi de diyebilirsiniz. İnsan aklı başka akıllarla ilişki içinde –dil bu ilişkinin başlıca aracıdır- düşünür, öğrenir ve yapar. Yukardaki kavramın kelime çevirisini yaparsanız “dağıtılmış akıl” oluyor ki anlamı olmayan bir çeviri ortaya çıkıyor.

Öğrenmek, dış dünyayı tanımak sadece zihni olarak ele alınamaz, bedenden ayrı bir işleyiş olarak düşünülemez.

Bu konuda verilen çok sayıda örnekten özellikle ilgimi çeken şu oldu:

Karşınızdaki duvarda bir delik var ve elinizdeki topu atarak buradan geçirmeniz gerekiyor. İlk denemelerde olmayabilir ama biraz çalışınca yaparsınız.

Aynı işlemi topu farklı bir açıdan atarak yapmaya çalıştığınızda ise beyniniz durumu kavramış olsa bile başarılı olamazsınız. Bunun için de çalışmanız ya da bedenin yeni atış tarzına alışması gerekir. Yeniyi öğrenmek buna uygun bedeni pratikle birlikte gerçekleşiyor.

Önemli yeni buluşlarda sadece doğanın değil insan eyleminin de tekniğe aktarılması önemlidir. Londra’nın siyah renkli taksilerinin şoförlerinin eğitimi üç yıl sürer, neredeyse üniversite eğitimi gibi… Bulunduğunuz yerden herhangi bir sokağın adını verdiğiniz zaman şoförün kafasında Londra haritası belirir ve aradaki yolu çizer.

GPS de bu temelde çalışır zaten…

İngilizce metinleri okumakta sıkıntım kalmadı ama Fransızcaya ara vermem gerekiyor. Öncelikle Almanca yazılı ifademi geliştirmem gerek, bu artık acil bir ihtiyaç… Türkçe, İngilizce, Almanca ve Fransızca ile ya da dört dille –en azından şimdilik- olmuyor. Sonuncusunun biraz kenarda durması gerekiyor. Önümüzdeki üç ayda iyi çalışırsam belki Ekim ortasında başlayacak daha ileri Fransızca kursuna yazılırım. Ya da sonraya kalır…

Burada sorun sadece çalışmak değil… Çalışmadan bir şey olmaz, burası biliniyor ama yetmiyor.

Düşünme ve öğrenme tarzında değişme gerekiyor. Başka bir deyişle beynin kapasitesinin genişlemesi gerekiyor. Bu acayip bir duygudur. Bu duyguyu daha önce birkaç kere yaşamıştım. Farklı bir beyin taşıdığınızı hissetmeye başlıyorsunuz. Bu değişiklik mutlaka ve mutlaka uygun bir pratikle birlikte oluyor.

Teori kendi başına eksiktir, pratiğin teorisiyle tamamlanması gerekir. Her pratik teoriyi değiştirir, eklemeler ve çıkarmalar yapar ve bunlar da yaşanılan döneme göre değişir.

Bildiğim ve yaşadığım bir şey ama her yeni deney yine de heyecanlı oluyor.